of preparation are described. The research used methods of theoretical analysis, pedagogical observation, questionnaires, expert evaluation, audio and video analysis. The methodology developed and tested in the student choir has proven its effectiveness in improving the quality of ensemble performance and enhancing the level of musical interaction between participants. The obtained results can be used in the practice of vocal and choral collective leaders, teachers of music educational institutions, as well as in the process of professional training of future music educators.

JAS ÁWLAD TÁRBIYASÍNDA QARAQALPAQ XALÍQ QOSÍQLARÍNAN PAYDALANÍW

Muzabbar Esanov – *docent*
ÓzMKÓMI Nókis filialı "Folklor hám etnografiya" kafedrası

Tayanısh sózler: qaraqalpaq xalıq qosıqları, awızeki dóretiwshilik, milliy qádiriyatlar, estetikalıq tárbiya, ádep-ikramlılıq tárbiya, mádeniy miyras, ruwxıy rawajlanıw.

Ключевые слова: каракалпакские народные песни, устное творчество, национальные ценности, эстетическое воспитание, нравственное воспитание, культурное наследие, духовное развитие.

Key words: karakalpak folk songs, oral art, national values, aesthetic education, moral education, cultural heritage, spiritual development.

Hár qanday xalıqtıń ózine tánligi, milliy ózligin ańlaw dárejesi, bárinen burın, onıń ruwxıy baylıqlarında, awızeki dóretiwshilik úlgilerinde, mádeniy miyrasında kórinedi. Ózlikti ańlaw, milliy qádiriyatlardı qádirlew bolsa, bárinen burın, jas áwlad tárbiyası arqalı qáliplesedi. Usı mániste, xalıq awızeki dóretiwshiligi, atap aytqanda, xalıq qosıqları jaslardı ádep-ikramlılıq, estetikalıq hám ruwxıy jaqtan tárbiyalawda oǵada áhmietli qurallardan biri bolıp esaplanadı. [1.1]

Qaraqalpaq xalqınıń kóp ásirlik tariyxıy hám mádeniy rawajlanıwı dawamında qáliplesken awızeki dástúrleri, ásirese xalıq qosıqları, tek ǵana kórkem-estetikalıq áhmietke ie bolıp qalmay, al jámiettiń ádep-ikramlılıq, ruwxıy hám sociallıq normaların da sáwlelendiredi. Bul qosıqlarda insanıylıq pazıyletler, Watanǵa sadıqlıq, ata-anaǵa húrmet, miynetke hadallıq penen qatnas jasaw, ómirge mehir menen qaraw sıyaqlı tárbiyalıq ideyalar jámlengen. [1.2]

Búgingi kúnde jaslar kóplegen sırtqı málimlemeler tásirinde óz milliy qádiriyatlarına biypárwalıq penen qaraw itimalı artıp barmaqta. Sol sebepli xalıq awızeki dóretiwshiligi, ásirese qaraqalpaq xalıq qosıqlarınan tárbiyalıq proceste paydalanıw, olardı sabaq hám tárbiyalıq shınıǵıwlarǵa integraciyalaw áhmietli wazıypa esaplanadı. Bul tek ǵana jas áwladta estetikalıq talǵamdı qáliplestirip qoymastan, al olardı milliy ózine tánlikke sadıq, ruwxıy jetik shaxs etip tárbiyalawǵa xızmet etedi.

Zamanagóy tárbiya sistemasında qaraqalpaq xalıq qosıqlarınan paydalanıw imkaniyatları, olardıń tárbiyalıq potencialı hám ámeliyattaǵı nátiyjeli forma hám usılları tallanadı. Sonıń menen birge, xalıq qosıqlarınıń oqıwshılarǵa ádep-ikramlılıq tásiri, estetikalıq dúnyaqarasın qáliplestiriwdegi ornı da jarıtıp beriledi.

Qaraqalpaq xalqınıń mádeniy miyrasında áhmiyetli orın tutatuǵın bul awızeki dóretiwshilik úlgilerin tárbiya sistemasında qollanıw búgingi kúnde oǵada áhmietli esaplanadı.

Ǵárezsiz rawajlanıw jolına kirgen elimizde jas áwladtı milliy maqtanısh, watansúyiwshilik, adamgershilik, miyrim-shápáát sıyaqlı joqarı pazıyletler tiykarında tárbiyalaw zárúrligi artıp barmaqta. Buǵan erisiwde xalıq qosıqları eń tábiyiy hám tásirsheń qurallardan biri bolıp xızmet etedi. [1.3] Zamanagóy tárbiya sistemasında milliy qádiriyatlardıń, ásirese, qaraqalpaq xalıq qosıqlarınıń ornı jeterli dárejede sáwlelendirilmegen, olardıń tárbiyalıq processlerde qollanılıwı sistemalı jolǵa qoyılmaǵan. Tiykarǵı maqseti - qaraqalpaq xalıq qosıqlarınıń tárbiyalıq potencialın ashıp beriw, olardı zamanagóy tálim-tárbiya processlerine nátiyjeli integraciyalaw jolların tallaw hám ámeliy usınıslar islep shıǵıwdan ibarat. Eger qaraqalpaq xalıq qosıqları zamanagóy tárbiya sistemasına sistemalı hám maqsetli túrde kirgizilse, onda oqıwshılarda milliy maqtanısh, ádep-ikramlılıq kózqaras hám estetikalıq talǵam joqarı dárejede qáliplesedi.

Qaraqalpaq xalıq qosıqları ásirler dawamında qáliplesken xalıq awızeki dóretiwshiliginiń siyrek ushırasatuǵın úlgilerinen biri bolıp, olardıń tárbiyalıq imkaniyatları oǵada keń. Bul qosıqlarda xalıqtıń turmısı, arzıw-niyetleri, qádiriyatları, ádep-ikramlılıq normaları óz kórinisin tapqan. Olardı oqıw procesinde hám tárbiyalıq jumıslar dawamında jedel qollanıw jas áwladtı ruwxıy jetik, milliy qádiriyatlarına sadıq insanlar etip

tárbiyalawda áhmietli qural bolıp xızmet etedi. [1.4] Qaraqalpaq xalqınıń bay awızeki dóretiwshiliginiń úlgilerinen biri bolǵan xalıq qosıqlarınıń zamanagóy tárbiya sistemasındaǵı áhmiyeti kórsetilgen. Onda xalıq qosıqları arqalı jas áwladta watansúyiwshilik, milliy maqtanısh, ádep-ikramlılıq pazıyletler, miyrim-shápáát hám adamgershilik sezimlerin qáliplestiriw imkaniyatları tallanadı.

Maqalada, sonday-aq, xalıq qosıqlarınıń oqıw-tárbiya procesinde qanday metodlar menen qollanılıwı múmkin ekenligi, olardıń ámeliyatta nátiyjeli nátiyje beriwine baylanıslı pikir-usınıslar da keltirilgen. Xalıq awızeki dóretiwshiligi - bul xalıq ruwxınıń tımsalı, jaslar tárbiyasında bolsa sheksiz ruwxıy qural bolıp esaplanadı. [1.5] Búgingi globallasıw, málimleme aǵımı kúsheygen hám túrli mádeniyatlar bir-birine aralasıp ketken dáwirde milliy qádiriyatlardı saqlaw, ózligin joǵaltpaw máselesi hár qashanǵıdan da áhmietli bolıp barmaqta. Ásirese, jas áwladtı Watanǵa sadıq, xalqınıń úrp-ádetlerine húrmet penen qaraytuǵın, ruwxıy bay hám ádep-ikramlılıq jaqtan salamat insanlar etip tárbiyalaw - hár bir ata-ana, muǵallim, jámiet hám mámleket aldındaǵı muqaddes wazıypa bolıp esaplanadı.

Bul baǵdarda xalıq awızeki dóretiwshiligi, ásirese, xalıq qosıqları tárbiya sistemasında joqarı orın ieleydi. Xalıq qosıqları - bul xalıqtıń kewil kórinisi, tariyxıy yadı, jámietlik turmısı, ádep-ikramlılıq kózqarasları hám estetikalıq talǵamınıń eń tábiyǵıy úlgisi. Olar ásirler dawamında awızsha túrde áwladtan-áwladqa ótip kelgen, xalıqtıń dárt-hásiretlerin, quwanısh hám ármanların ózinde jámlegen. Bul qosıqlarda xalıqtıń tariyxıy keshirmeleri, turmıs tárizi, turmısqa múnásibeti, el hám ana jer menen baylanıslı sezimleri tereń sáwlelengen. Ondaǵı násiyatlar, sabaqlar hám ádep-ikramlılıq normaları jaslardıń qálbinde jaqsılıq, sadıqlıq, miyrim-shápáát, sabır-taqat sıyaqlı pazıyletlerdi qáliplestiriwde kúshli qural bolıp xızmet etedi. [1.6] Tárbiya procesinde qaraqalpaq xalıq qosıqlarınan maqsetli paydalanıw arqalı biz oqıwshılarda milliy maqtanısh, ózlikti ańlaw, estetikalıq talǵam, sociallıq belsendilik hám eń tiykarǵısı - Watanǵa sadıqlıq sezimin oyatıwımız múmkin. Sonlıqtan bul maqalada qaraqalpaq xalıq qosıqlarınıń zamanagóy tárbiya sistemasındaǵı ornı, potencialı hám ámeliy paydalanıw jolları hár tárepleme tallanadı.

Paydalanılǵan ádebiyatlar

1. Qodirov A. Xalq og‘zaki ijodi asoslari. – Toshkent: Fan, 2011. – 78–84-b.
2. Jo‘rayev O. Qoraqalpoq xalq og‘zaki ijodiyoti. – Nukus: Qoraqalpoqstan, 2016. – 45–56-b.
3. Teshaboyev B. Tarbiya nazariyasi va metodikasi. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2014. – 103-b.
4. Allaniyazova M. Qoraqalpoq xalq qo‘shiqlari va ularning g‘oyaviy-badiiy xususiyatlari. // Qoraqalpoq san’ati jurnali, 2020, №2. – 22–26-b.
5. Nazarov A. Estetik tarbiya asoslari va xalq musiqasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2013. – 66–71-b.

REZYUME. Qaraqalpaq xalıq qosıqları - bul xalıqtıń tariyxıy, sociallıq hám ruwxıy dúnyasın sáwlelendiriwshi biybaha awızeki kórkem ǵáziyne. Onda xalıqtıń basıp ótken joli, arzıw-ármanları, úrp-ádetleri, mehir-aqibeti hám ádep-ikramlılıq qádiriyatları tereń sáwlelengen. Bul qosıqlar tárbiya quralı sıpatında úlken potencialǵa ie bolıp, jaslardıń ruwxıy jetiklikke erisiwinde áhmietli rol atqaradı.

РЕЗЮМЕ. Каракалпакские народные песни - это уникальное устное художественное сокровище, отражающее исторический, социальный и духовный мир народа. В нем глубоко выражены пройденный народом путь, мечты и чаяния, обычаи, доброта и нравственные ценности. Эти песни имеют огромный потенциал как средство воспитания и играют важную роль в духовном совершенствовании молодежи.

SUMMARY. Karakalpak folk songs are a unique oral artistic treasure reflecting the historical, social, and spiritual world of the people. It deeply expresses the path traversed by the people, their dreams and aspirations, customs, kindness, and moral values. These songs have great potential as a means of upbringing and play an important role in the spiritual development of young people.